

10. Мокляк В. О. Полтавщина козацька: (Від Люблінської унії до Коломацької ради). – Полтава: АСМІ, 2008. – 264 с., іл.

11. Педагогічні технології. Досвід. Практика: Довідник/ Редакційна колегія: П. І. Матвієнко (голова), С. Ф. Клепко (науковий редактор), І. В. Охріменко, В. О. Пашенко, Н. І. Білик, І. В. Гальченко, О. В. авельєва, Г. О. Сиротенко, В. Ю. Стрельніков. – Полтава: ПОПОПП, 1999. – 376 с.

12. Реєстр усього Війська Запорозького після Зборівського договору з королем Яном Казиміром складений 1649 року, жовтня 16 дня й виданий по достеменному виданню О. М. Бодянським. – К.: МСП «Козаки», 1994. – 196 с.

13. Фесенко І. О. Козацька держава як засіб виховання в учнів національної самосвідомості та патріотизму // Козацька виховна система як формування високодуховних громадських рис. Навчально-метод. збірник. – Харків, 2006. – 72 с.

УДК 908:821.09(477.53)

Ольга Нестеренко,

вчителька історії та громадянської освіти

Полтавського навчально-виховного комплексу (ЗНЗ-ДНЗ) № 16

Полтавської міської ради Полтавської області

РОДИНА ІВАНЕНКІВ – ГОРДІСТЬ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЮ

Стаття присвячена дослідженню життя і творчості видатних діячів минулого: письменників Д. О. Іваненка, О. Д. Іваненко і В. В. Іваненко та вченого Д. Д. Іваненка. Завдяки багатій літературній і науковій спадщині родина Іваненків залишила помітний слід в історії України та є гордістю Полтавського краю.

Ключові слова: *родина Іваненків, письменники, літературна творчість, журналістика, наукова спадщина.*

Родина Іваненків відома не лише в Україні, але і далеко за її межами чотирма талановитими постатями. Передусім, це видатний полтавець – письменник, журналіст, редактор, статистик, театральний критик і правник – Дмитро Олексійович Іваненко. Також це донька Дмитра Олексійовича – українська письменниця і перекладачка Оксана Іваненко, його син – вчений-фізик Дмитро Іваненко та онука – Валерія Іваненко, дитяча письменниця і перекладачка.

Завдання сучасного покоління полтавців полягає в тому, щоб вивчати і пам'ятати творчі здобутки земляків минулого – людей, які вплинули на розвиток духовного, культурного і наукового життя українського народу. Тому метою даної статті є на основі спогадів сучасників і досліджень науковців проаналізувати, узагальнити і в подальшому популяризувати творчий і життєвий шлях Дмитра

Олексійовича Іваненка, його сина Дмитра Дмитровича, доньки Оксани Дмитрівни та онуки Валерії Володимирівни.

Багато уваги постаті Д. О. Іваненка присвятили такі дослідники як Т. П. Пустовіт, П. П. Ротач, В. В. Скобельський, Г. А. Сарданашвілі, Б. Ю. Тристанов та інші. Вони ґрунтовно вивчали його державну і громадську діяльність, літературну і журналістську спадщину. Дослідженням життєвого шляху і літературної творчості письменниці О. Д. Іваненко та її доньки Валерії займалися О. Полянїна, Б. А. Буркатов, М. Щербак та інші. А життя і наукову діяльність вченого Д. О. Іваненка вивчали В. А. Смирнов, Г. А. Сарданашвілі, Г. Черкаська, В. В. Скобельський та ряд інших дослідників.

Дмитро Олексійович Іваненко народився у 1859 р. в селі Китайгород Кобеляцького повіту (нині Новосанжарського району) Полтавської губернії в родині священника. На жаль, точну дату його народження встановити не вдалося. Навчався в Полтавському духовному училищі, де водночас керував хором цього закладу, потім – у духовній семінарії. Після закінчення Полтавської духовної семінарії Д. О. Іваненко склав іспити на атестат зрілості в Полтавській класичній гімназії і в 1880 р. вступив на навчання на юридичний факультет Київського університету Св. Володимира, де здобув вищу юридичну освіту.

Закінчивши університет, а потім відбувши військову повинність, Дмитро Олексійович у січні 1888 р. повертається до Полтави. Сповнений енергії й честолюбних задумів, він прагне реалізувати себе в судочинстві, намагається вступити на службу кандидатом до окружного суду або казенної палати. Але через брак юридичних вакансій почав працювати бухгалтером [8, с. 1]. Пізніше він поступив на службу до Полтавської казенної палати, звідки перейшов працювати до Міністерства внутрішніх справ. Згодом його призначили секретарем Полтавського губернського статистичного комітету.

За спогадами сучасників, Д. О. Іваненко працював добросовісно і відповідально. Саме тому його помітив губернатор і в 1889 р. призначив редактором неофіційної частини єдиної на той час на Полтавщині газети «Полтавские губернские ведомости» [2]. І хоч Іваненко не був професійним журналістом, та завдяки організаторським здібностям і комунікабельності швидко «вжився» в роль редактора, домігся, аби видання стало щоденним. 2 вересня 1889 р. «Полтавские губернские ведомости» вперше виходять за підписом Дмитра Іваненка. Якщо раніше, як згадував сам Д. О. Іваненко, зміст офіційної та неофіційної частин газети мало чим відрізнявся один від одного [3], то тепер «Полтавскими губернскими ведомостями» все

більше почали цікавитися в губернії [8, с. 2]. З 1895 р. Дмитро Олексійович робить цю газету громадсько-літературного спрямування, що значно сприяло піднесенню її авторитету серед полтавців.

Однак робота в лещатах цензури не задовольняла Іваненка, і в нього визріла ідея заснувати приватну міську газету. З такою ініціативою він звернувся до тодішнього губернатора князя Урусова і той підтримав подання Д. О. Іваненка до Головного управління у справах преси в Петербурзі про дозвіл на видання газети. Після відповідної перевірки жандармським управлінням і позитивної характеристики губернатора 16 листопада 1902 р. дозвіл було отримано. Однак друкувати газету українською мовою заборонялося, тож вона була російськомовною. 1 грудня 1902 р. вийшов перший номер міської газети «Полтавській вестникъ». Вона швидко набула популярності, оскільки широко висвітлювала різноманітні аспекти життя міста і губернії. Д. О. Іваненко очолював редакцію «Полтавского вестника» до 1907 р., потім змушений був залишити цю посаду у зв'язку з фінансовими труднощами. Пізніше разом з братом Яковом Дмитро Олексійович заснував нову газету «Полтавській голосъ». У ній він друкував чимало своїх фейлетонів, театральних рецензій, статей, заміток.

Будучи юристом, державним службовцем, журналістом і редактором газет, Д. О. Іваненко мав також і прекрасні здібності письменника. Він писав багато віршів і прозових творів. У 1909 р. видав збірник спогадів «Записки и воспоминания», в якому помістив багато історико-літературного матеріалу із життя Полтави періоду з 1888 по 1908 роки. Крім того, він видав книжки «Місяць в дорозі» і «Літній відпочинок» (обидві російською мовою). Свої літературні твори Дмитро Олексійович підписував псевдонімами «Ариэль», «Д. Попович», «Спокойный», «Тот же», «Иван Непомнящий». За його активної участі виходили ілюстроване видання «Колокольчикъ», «Полтавський календарь» на 1911 р., довідкові книги на 1913 і 1914 роки «Вся Полтава и губерния», опис «Празднование 200-летия Полтавской победы в Полтаве».

З 1915 р. Д. О. Іваненко змушений був працювати в різних міських установах, а після революції 1917 р. – вчителював: викладав українську і російську літературу в старших класах трудової школи. В 1927 р. він вийшов на пенсію і назавжди залишив рідну Полтаву, переїхавши жити спочатку в Харків, а в 1936 р. – у Київ до своєї доньки Оксани. Та все ж і там він не переставав писати. У 1928 р. побачила світ його історична повість для дітей «Івась Хмельниченко».

Заслуговує на особливу увагу також наукова діяльність Д. О. Іваненка. Він узяв безпосередню участь у створенні та діяльності унікальної за своїм змістом і значенням установи – Полтавської

губернської вченої архівної комісії. Вона з'явилася у Полтаві в 1903 р. Завданнями комісії було виявлення, концентрація та впорядкування документальних матеріалів, що становили наукову цінність. За роки існування комісія видала велику кількість праць своїх членів стосовно побуту, культури, етнографії, історії, літературознавства рідного краю. Свою діяльність вона припинила у 1919 р. [6, с. 28].

А Дмитро Олексійович Іваненко свій життєвий і творчий шлях після тяжкої хвороби завершив в евакуації в місті Свердловську 1 січня 1943 р. на 84-му році життя. Так перестало битися серце великого полтавця, але його неоціненна літературна і журналістська спадщина залишилася служити рідному місту і після його смерті.

Про доньку Дмитра Олексійовича Оксану Іваненко можна сказати, що вона пішла стопами батька: стала відомою українською письменницею, автором багатьох книжок: літературних казок, реалістичних оповідань і повістей, біографічних романів про життя і творчість класиків української літератури.

Народилася Оксана Дмитрівна 13 квітня 1906 р. в Полтаві. Вона змалку мріяла стати вчителькою. У 12 років сама уже давала уроки. А будучи підлітком, невпинно вчилася. [5] Спочатку Оксана навчалася у гімназії, потім у робітничій школі. У 16 років вона почала працювати вихователькою в дошкільному дитбудинку. Художньої літератури для дітей тоді бракувало. Тому Оксана Іваненко пише для своїх малих вихованців казки, вірші, оповідання, п'єси. [7]

У 1922 р. Оксана вступила до Полтавського інституту народної освіти. А в 1923 р. вона перевелась до Харківського інституту народної освіти на факультет соціального виховання. Під час навчання була секретарем редакції журналу «Дитячий рух». Перший її твір – казка «Квіти» – був надрукований в журналі полтавських гімназистів «Слово» у 1917 р. Своє перше оповідання «До царя» письменниця опублікувала у 1925 р. в журналі «Червоні діти», а першу книжку для дітей – «Майка та жабка» – в 1930 р.

З 1928 по 1931 роки Оксана Іваненко навчалася в аспірантурі Українського науково-дослідного інституту педагогіки. Написала дисертацію на тему «Дитяча літературна творчість». Після закінчення закладу деякий час вона працювала в Київській філії цього інституту. Потім керувала секцією дитячої літератури при інституті, була редактором журналу для дошкільнят «Тук-тук». В 1947-1951 рр. О. Іваненко працювала редактором дитячого журналу «Барвінок». Написала багато повістей і романів. У 1974 р. за роман «Тарасові шляхи», а також за повість «Рідні діти» та збірку «Лісові казки» О. Д. Іваненко було вшановано Республіканською літературною премією імені Лесі Українки.

О. Д. Іваненко відома і як перекладачка. Вона перекладала багато казок з російської, данської, французької, німецької мов. Оксана Іваненко – лауреат Шевченківської премії за книгу «Завжди в житті». Була відзначена державними нагородами – орденом «Дружби народів», а також трьома орденами «Знак пошани». Оксана Дмитрівна була членом Українського товариства дружби і культурних зв'язків з зарубіжними країнами, делегатом антифашистського конгресу жінок у Болгарії.

Померла Оксана Дмитрівна Іваненко 17 грудня 1997 р. Їй було 91 рік. Похована на Байковому кладовищі у Києві.

Її брат, відомий вчений-фізик, професор кафедри теоретичної фізики МДУ, Дмитро Дмитрович Іваненко народився 29 липня 1904 р. в Полтаві. Його ім'я як автора протон-нейтронної моделі атомного ядра, співавтор першої моделі ядерних сил і передбачення синхронного випромінювання назавжди увійшло в історію світової науки. 1920 р. Дмитро Іваненко з відзнакою закінчив Полтавську гімназію. Після гімназії його одразу призначили учителем фізики Трудової школи в Полтаві. Паралельно він навчався у Полтавському педагогічному інституті та працював у місцевій астрономічній обсерваторії. Три роки по тому Іваненко вступив до Харківського університету.

Згодом Іваненко стає першим керівником теоретичного відділу Українського фізико-технічного інституту в Харкові. Тут він організовує і очолює перший в країні «Фізичний журнал СРСР». Далі – рік роботи завідувачем кафедри теоретичної фізики Харківського технологічного інституту і вже в січні 1931 р. 27-річному вченому присвоюють звання професора. У травні 1932 р. до Дмитра Дмитровича прийшло світове визнання: він першим запропонував протон-нейтронну модель атомного ядра. У 1934 р. Іваненко разом з І. Таммом обґрунтували модель ядерних сил шляхом обміну частинками – парою електрон-антинейтрино [9, с. 56].

Чотири рази Д. Д. Іваненко міг отримати Нобелівську премію, але вони зривалися. Бо він був незручним для влади: ніколи не брав участі у суботниках, політзаняттях, категорично відмовився вступати до КПРС. 28 лютого 1935 р. вчений був заарештований як член контрреволюційної групи. 4 березня 1935 р. засуджений «особливою трійкою» НКВС на 3 роки. Його майно конфіскували, а дружину з 3-річною донькою вислали в Оренбург. Через рік, 30 грудня 1935 р., табір був замінений до кінця строку засланням до Томська. Реабілітували його лише у 1989 р. У засланні Д. Д. Іваненко викладав на кафедрі теоретичної фізики Томського університету. Потім протягом 1939–1940 рр. він був завкафедри теоретичної фізики Свердловського університету. 19 грудня 1994 р. – на 91-му році життя

– йому присвоїли звання «Заслужений професор Московського університету». А за 11 днів Іваненка не стало. Дмитро Дмитрович, як і його батько, помер перед Новим роком, 30 грудня 1994 р. в Москві.

Ще одна талановита представниця родини Іваненків – письменниця і перекладачка Валерія Володимирівна Іваненко народилася 25 грудня 1926 р. в місті Харкові. Навчалася на біологічному факультеті Київського університету, який закінчила у 1951 р. Потім була цікава практика у дніпровських заповідниках, Заполяр'ї, на Баренцовому морі, експедиції по вивченню річок та озер Закарпаття. З 1952 р. почала викладати у Київському університеті. Валерія Володимирівна готувалась захищати дисертацію [1]. Та раптом у 1953 році трапилось нещастя: вона важко захворіла. Попри хворобу, вона активно вивчає болгарську мову, робить переклади художніх творів з болгарської. Маючи великі знання з біології, зоології, гідробіології, іхтіології, В. Іваненко починає обдумувати сюжети майбутніх оповідань для дітей.

Ось як вичерпно і точно охарактеризовано її творчість на сайті Національної бібліотеки України для дітей: «Дивна чистота мови, образність, наукова точність характерні для творів письменниці. Всі вони про любов до природи, про пізнання її мудрих віковичних законів, невичерпний світ її несподіваних чудес» [4].

Померла письменниця 8 листопада 1968 р. в Києві. Але навіть проживши всього 42 роки, письменниця залишила по собі добру пам'ять – свої чудові твори.

Отже, родину Іваненків справедливо можна вважати гордістю Полтавського краю. Видатний полтавець Д. О. Іваненко є засновником і натхненником справжньої, незаангажованої журналістики на Полтавщині. Він упродовж багатьох років працював редактором, писав історичні романи та активно займався науковою і суспільно-політичною діяльністю. Його донька О. Д. Іваненко продовжила справу батька: стала журналісткою, відомою українською письменницею. Усе життя Оксана Дмитрівна дружила з наукою. Навіть більшість її казок – результат копіткої праці письменника і вченого. Ім'я її брата Д. Д. Іваненка золотими літерами вписане у світову фізичну науку. Він зробив фундаментальний внесок у розвиток багатьох розділів ядерної фізики, теорії поля і теорії гравітації. Професор Іваненко був талановитим ученим і чудовим лектором, який залишив після себе велику кількість наукових розробок і відкриттів у галузі фізики.

У сім'ї Дмитра Олексійовича Іваненка була завжди злагода, трудова і творча атмосфера, шанобливе ставлення до українських і світових духовних цінностей. Тому любов до письменства, повагу до рідної землі, до людей успадкувала від свого діда і дитяча письменниця та перекладачка Валерія Іваненко. Її ім'я, на жаль, не

достатньо відоме нинішньому поколінню українців, але літературна спадщина талановитої землячки заслуговує на належну увагу і вивчення.

Список використаних джерел і літератури

1. Валерія Іваненко. Біографічна довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=1430>
2. Д. А. Іваненко: биографическая справка [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://az.lib.ru/i/iwanenko_d_a/text_0020.shtml
3. Іваненко Д. А. Записки и воспоминания. 1888–1908 гг. [Электронный ресурс] / Д. А. Іваненко. – Режим доступу: <http://histpol.pl.ua/ru/biblioteka/ukazatel-po-nazvaniyam?id=3742>
4. Народжені на Різдво (Валерія Іваненко) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dobrabiblioteka.cv.ua/ua/news?id=461603>
5. Оксана Іваненко. Біографічна довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chl.kiev.ua/95/Writer_1/Ivanenko/ivanenko-1.htm
6. Подоляк О. М. Д. О. Іваненко і Полтавська губерньська вчена архівна комісія / О. М. Подоляк // Збірник матеріалів III студентської наукової конференції історичного факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Квітень 2000 року. – Полтава, 2000. – 76 с.
7. Полянїна О. Славні імена земляків. Оксана Іваненко / Полянїна О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://poltava365.com/slavni-imena-zemlyakivx-oksana-ivanenko.html>
8. Пустовіт Т. Правник, чиновник, журналіст... Історична розвідка про засновника і першого редактора «Полтавського вестника» Д. О. Іваненка / Т. Пустовіт // Полтавський вісник. – 1997. – № 48 (367). – С. 1–3 (додаток).
9. Скобельський В. Мегазірка вітчизняної фізики: до 110-річчя від дня народження видатного фізика-теоретика Дмитра Іваненка // Віче. – 2014. – № 15-16. – С. 56–57.

УДК 373.5.016:94(477):37.091.39:004.774

Жанна Авраменко,

вчителька історії ліцею № 14 «Здоров'я» Полтавської міської ради

ОБМІН ДОСВІДОМ: СТВОРЕННЯ АКАУНТУ В МЕРЕЖІ INSTAGRAM ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанням сучасних методів навчання історії у загальноосвітніх навчальних закладах. Наголошено на актуальності використання соціальної електронної мережі у навчальному процесі. Наведено власний досвід авторки статті зі створення власного акаунту в